

คำไทย-คำเทศ

□ แปลก ศิลปกรรมพิเศษ

1. ถิ่นหยัน

พจนานุกรมว่า “มีคปลายแหลมสองคม ส่วนของใบมีคตั้งแต่ก้นถึงปลายใหญ่เท่ากัน เป็นอาวุธสำหรับเหน็บเงินใช้สำหรับเป็นเครื่องหมายก้นจัญไร เช่นในรูปสิงห์โตคาบถิ่นหยัน”

คุณเฉลิม ยงบุญเกิด เขียนไว้ในภาษาไทย-ภาษาจีน ถิ่น

“ภาษาจีนอ่านว่า ถิ่นจ้อฮอง (ฮกเกี้ยน) อ่านเป็นภาษาแต้จิ๋วว่า กังเจียง เป็นชื่อของกระบับตัวผู้ มีเรื่องเล่ากันว่า กังเจียง เป็นช่างหล่อกระบับชาวเมืองไถว้ ในยุคขุนซิว (ก่อน พ.ศ. 179 ถึง พ.ศ. 26) ภรรยาชื่อ หมกเอี้ย วันหนึ่งกังเจียงหล่อกระบับ แต่เหล็กไม่ละลาย นางหมกเอี้ยจึงถามสามีว่าจะทำอย่างไรดี กังเจียงตอบว่าต้องเชิญเทพเจ้าเตาไฟจึงจะหล่อสำเร็จ นางหมกเอี้ยได้ฟังดังนั้น จึงกระโจนลงไปในเตาไฟ เหล็กก็ละลายหล่อกระบับได้สองเล่ม กระบับตัวผู้เรียกว่า กังเจียง กระบับตัวเมียเรียกว่า หมกเอี้ย”

คุณเฉลิมฯ ประสงค์จะกล่าวถึงกำเนิดของอาวุธชนิดนี้เพียงอย่างเดียว หรือจะคลุ่มาถึงประวัติของคำว่าถิ่นหยัน มาจาก กังเจียง ของภาษาจีนด้วย ในประการหลังนี้จับความยังไม่กระจ่างแจ้งนัก แต่อย่างไรก็ตามนับว่าคล้ายกันอยู่มาก

คำที่กล่าวมาใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่องคาถาลังก่อนจัดทำว่า

“พลงหน้าเหน็บกริชอ้อมง
อ้อมมาอ้อมบนเหน็บถิ่นหยัน
เหล่าหนึ่งอ้อมคังคาบเปลือยมา
หมู่หนึ่งนั้นซัดกะเลหวัง

โบกสะกดแกว่งไกวไปมา
ซึ่งขันคำยาเป็นหนักหนา
หมู่หนึ่งคาบขวาสองกร
มือคาบสะพรั่งลับสลอน”

อีกแห่งหนึ่งว่า

“ข้างถิ่นหยันแลกลนทอว
กะเลหวังซัดมันักกับอินทรี
อ้อมบนคาบขวาคาบศิลา
ทั้งธนูเกาทัณฑ์ศทวาร

อ้อมง้าวหอกซัดซัดกระบับ
กระบับเปลือยมีคเหน็บขวาวงอน
อ้อมบนหน้าไม้ลับสลอน
หอกคาบธนูธริณกริชขวาว”

ไต่หับคำซึ่งหมายถึงอาวุธชนิดนี้ในภาษาอื่นๆ ก็ย

มลายู Khanjar ว่ามีขนาดใหญ่มีสองคม ว่ามาจากภาษาเปอร์เซีย

เปอร์เซีย Khanjar ว่ามีขนาดใหญ่มีสองคม ว่ามาจากภาษาอาหรับ

Khanjar นี้ถ้าถอดเป็นอักษรไทยก็ควรเป็น ขันซาร แต่ไม่ได้อ่านแบบไทย คือ ข ออกเสียงแบบ ก ไทย, ส่วน ซ ออกเสียงหนักมาทาง ย คือแบบ ซ ของ บาลี ฒันศฤก หรือ j ของอังกฤษ ก็นับว่าใกล้เคียงกับ กั้นหยัน ของเรา คำเต็มจะเป็นของอาหรับ หรือ เปอร์เซียก็ตามที่ แต่ได้เข้าไปในอินเดียด้วย เพราะภาษา ฮินดีเรียกอาวุธอย่างนั้นว่า ซัซร (ซังชะระ)

ข้าพเจ้าคิดว่าอาวุธอย่างนี้ให้เข้ามาในมลายูก่อน เพราะในสมัยก่อน ประเทศนี้เปรียบเสมือนเป็นประตูบ้านของเรา คำต่างประเทศที่เราใช้กันอยู่คงผ่านลิ้นชวามลายูมาก่อนไม่น้อยทีเดียว

กรีซ ทั้งชวาและมลายูเขียน Keris อ่านว่า กรีส อังกฤษรับไปจากมลายูและเขียน Creese ของเราก็คงมาจากแหล่งเดียวกัน แต่ทำไมจึงใช้ ช สะกด

2. กระเลหวัง

คืออะไร ปรากฏว่าคำนี้ยังไม่ได้บรรจุไว้ในพจนานุกรม เมื่อครั้งในหลวงรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสชาว ทรงเล่าเรื่องการซื้อกรีซและมีคโบริมาณว่า

“เล่มหนึ่งนนเบนมตสัน คร่าทองลายดอกไม้
เลอย ตามเจ้าของถึงชื่อ แจกต้องไปเที่ยวสืบประ
ตักประเดิตอยู่นาน ได้ความว่า กระเลหวังอย่างสั้น
พอไต่ยีน เจ้าใจซิมทราบแลไม่ล้มเลย เราเคยใช้

เรียกมีดแขกว่า กระเลหวัง จีนอยู่”

Kelewang (กระเลวัง) ในภาษามลายูแปลว่า คานสั้นใบกว้าง รูปโค้งเล็กน้อย อังกฤษเรียกว่า Cutlass ว่าเป็นคานที่ทหารเรือแต่ก่อนใช้กัน นี้เองคือ กระเลวัง

ในเรื่องพระอภัยมณี ตอนพวกเรือแตกกลับบ้าน เมืองของตัว มีกาบบรรยายว่า

“พวกจีนแผ่นดินที่ตะวันออก ออกเส้นออกเกลมเร็วด้วย-
เดื่อง
ไปกิ่งคังจิวจุมตัวเขียง เขาลัดเลียงอายมัยแล่นลุยมา
ข้างพวกแขกแยกเขียงเข้าเมืองเทศ อรุมเขตคังสุหรับคันทนา
ไปปะทั้งบั้งกระระเกาะชวา มะละกากระเลหวังตะรังกะนู”

เมืองชื่อ กระเลวัง มีผู้พยายามค้นหา แต่ยังไม่พบ อย่างไรก็ตามในชวามีเมืองหนึ่งชื่อ Krawang (กราวัง) อยู่ทางตะวันออกของเมือง ยาการ์ตา ซึ่งเป็นเมืองหลวง ระยะทางไม่ไกลนัก ชื่อคล้ายกันพอใช้ นับว่าสุนทรภู่รู้เรื่องภูมิศาสตร์ดีทีเดียว

3. กระดาษ

คำนี้เริ่มใช้ในภาษาไทยมาแต่ในสมัยใด ยังค้นไม่ถนัดวันนัก อ่านลิลิตพระลอ ตอนปู่เจ้าทำเล่นหัวว่า “เขียนพระคนกลมอยู่กลาง เขียนสองนางข้างเลองค์ สองอนงค์กอดรูปท้าว” ไม่ปรากฏว่าเขียนลงบนอะไร

เมื่อมีปราชญ์ต้องจากนางผู้ยอกดวงใจ ไต่กำซับไว้ในโคลงบทสุดท้ายว่า

“สารนั้นแนบไว้ อย่าม่ออย่าควรเอา ยามนอนนาฏเอนอน คืนค่ำอย่าได้เว้น	ในหมอน อ่านเท่นั้น เป็นเพื่อน ว่างใจ”
--	--

ถ้าสรวลนี้เขียนไว้ในอะไรก็ไม่กล่าวถึงเช่นกัน แต่
มีโคลงอีกบทหนึ่งว่า

“ขรคือคานขึงข้อ ไพรพยอมอาเกียรณี ดวงเดี่ยวจากอสรแคว นอนนั่งงาให้พร้อง	แปลมแคว แควร้อง ยรรสวาง เพื่อนใคร”
--	---

คาน คืออะไรก็ไม่ทราบ

ปรากฏใช้คำ กระดาษ ชัดเจนในพระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ 1 เรื่องอุฎฐท ตอนนางศุภลักษณ์วาทบุปผนี

“บรรดาขัตติย์อันทรงอักษร จิรวินธุ์เขวราชมาร ในชมพูแผ่นแดนประเทศ วาดทรงลงกระดาษมาสนธิ อีกท่อนหนึ่งว่า “เมื่อนั้น รับกระดาษวาดใบมัทระกุ่มิ	ประไพพิศกัศย์ยวณสงสาร ประโลมลาญอุทัยสตรี โศกสนนคเรศบุรีศรี เหมือนกลิ่นค้อยปรีชาไว” นวนางอุษามารศรี เทวีกัลออกทักนา
--	---

นับจากรัชกาลที่ 1 มา ก็มีการระบุถึงกระดาษบ่อย
เข้า เช่นเมื่อครั้งจรภาให้ช่างไปเขียนรูปพระบิดาท้าวตึง-
หลักสำหรับกับพระบุตรีตาหา เมื่อทำสำเร็จก็นำรูปมาถวาย

“เมื่อนั้น กลักระดวนดูรูปเยววมวลย์ แต่เวียนหิกรูปทรงเงมราญ ม้วนกระดาษวาทบุปผนีถือไว้	ระศูจรวาเกษมธานี เลิศโฉมประโลมสถานอาอัสน์ จะว่าขานการเมืองก็หาไม่ แล้วเสด็จเข้าในที่ไสยา”
--	---

นอกจากไทยแล้วมีชาติใดเรียกวัตถุที่ใช้เขียนหรือ
พิมพ์หนังสืออย่างที่เราใช้บ้าง ก็พบของมลายูซึ่งเขาเขียน
Kertas อ่านว่า เกระตัส หรือ กระตัส ก็พอใช้
ได้ ช่างกล้ายกระดาษจริงๆ ช้าเคยได้ยินผู้ใหญ่แก่ก่อน
บางท่านเรียกว่า กระตาส เสียด้วยซ้ำไป คำของมลายูนี้
พจนานุกรมทั้งฉบับของเซอร์ วินสตันค็อกซ์ และฉบับของ
วิลกิลสัน ซึ่งเป็นที่เชื่อถือกันว่าแม่นยำ อ้างว่ามาจาก
ภาษาอาหรับอีกทอดหนึ่ง ช้าพเจ้าอยากจะสืบให้ถึงกันต่อ
แต่จนใจที่ไม่มีพจนานุกรมภาษาที่กล่าวนี้

มีคนไทยบางคนว่า กระดาษ มาจากเปอร์เซีย
ซึ่งได้กันอยู่แล้ว ปรากฏว่าเปอร์เซียเรียกวัตถุอย่างหนึ่งว่า
Kaghaz ชักห่างออกไป แต่เข้าใจว่าคำนี้ของเปอร์เซีย
ได้เข้ามาในอินเดีย เพราะในภาษาฮินดีเรียกกระดาษว่า
กาช, กาคท และกากร

ยังมีอีกบางคนว่ากระดาษมาจากภาษาโปรตุเกส
หากมีมูลก็อาจเป็นว่าโปรตุเกสได้ไปจากอาหรับอีกทอดหนึ่ง
เพราะอาหรับเคยเข้าไปเป็นเจ้าเป็นใหญ่เหนือเสปญ ซึ่ง
รวมทั้งโปรตุเกสก็เลยเป็นเวลานานเกือบพันปี และได้
วิทยาการต่างๆ ไปเผยแพร่ในประเทศนั้นมากมายหลาย
อย่าง แต่อย่างไรก็ดีสเปนเรียกกระดาษว่า papel
คล้าย paper ของอังกฤษ

ไทยเรียกกระดาษที่ใช้สำหรับซักของว่า กระดาษ
ทราย มลายูว่า กระตัส ปาเสร ถ้าหลังทรงกับ ทราย
น้ำจะแปลจาก sand-paper ของอังกฤษทั้งสองฝ่าย
แต่ที่น่าพิศวงก็ตรงคำ กระดาษรับ มลายูก็ว่า กระตัส-
ตป (sap) เหมือนกัน รักดำเอียงว่ามลายูเอง สป ไม่

จาก ชับ ของไทย

4. กุหลาบ

เราคงรู้จักดอกไม้ชนิดนี้มานานแล้ว เพราะนอกจากมีสีงามแล้วยังมีกลิ่นหอมอันเ้ายวนใจอีกด้วย แม้ในวรรณคดีก็กล่าวถึงดอกไม้ชนิดนี้ไว้ด้วย เช่นในบทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ว่า

“เอนองค์ลงเหนือบรรจอรดี อันขจรด้วยกลิ่นบุบผา
รื่นเร้าเสาวรสสุคนธา มาลัยโอฬารมีภากาญจน์
แก้วกุหลาบจำปาสารกิน จรุงรวยชวยกลิ่นหอมหวาน
กล้วกลิ่นวนิดายพาทาล ระเหยหวานเสียว่านสำราญใจ”

นอกจากได้พันธุ์ มาปลูกสำหรับดอกคดมชมแล้ว ยังมีเครื่องสำอางซึ่งทำจากส่วนใดส่วนหนึ่งของดอกไม้พันธุ์นี้ บรรจขุชวกเข้ามาขายจากเมืองเทศ เรียกว่าน้ำกุหลาบบ้าง น้ำดอกไม้เทศบ้าง ดังปรากฏในเรื่องอิเหนาว่า

“สั่งให้ไซ้ท่อประทุมทอง น้ำกุหลาบอาบละอองชื่นชาน
ทรงสุคนธ์ปิ่นกลิ่นสุมาลย์ นางในอยู่จางราเพยพัด”
กับ
“ทาแป้งแต่งกายอาขอบ จันทน์ปรุงฟุ้งตระหลบกลิ่นบุบผา
ลอบไล่น้ำดอกไม้เทศทา ต้องกระจกศัดหน้าฉนวนผอง

ในปัจจุบัน ไอ เตอ โคโลญ มาแย่งหน้าที่ของน้ำกุหลาบ ในฐานะเครื่องประทินไปเสียแล้ว แม้กระนั้นน้ำดอกไม้เทศก็ยังคงมีจำหน่ายในท้องตลาด เพราะยังคงใช้เป็นน้ำกระสายยาไทย และอาจใช้เป็นประโยชน์อย่างอื่นด้วย

ชาติใดเรียกพันธุ์ไม้ชนิดนี้ของไทยบ้าง และมุขเกิมมืออย่างไร ได้สอบสวนเท่าที่สามารถทำได้ ก็มีดังต่อไปนี้

ภาษาเบงกาลี เรียกว่า Golap

ภาษาคุชราตี เรียกว่า Goolab (เขียนตามเสียงอ่าน) (คุชราตี Gujarat เป็นรัฐหนึ่งทางตะวันตกของอินเดีย จดเขตปากีสถาน)

ภาษาฮินดี ซึ่งเป็นภาษาทางราชการของอินเดีย มีคำ กุล แปลว่า ดอกไม้ คุลาฟ ว่า ดอกกุหลาบ คุลาฟล ว่า น้ำกุหลาบ คุลาฟามุน ว่า ชมพู Rose - Apple สงสัยว่าจะเป็นชนิดที่เราเรียกว่า ชมพู่น้ำดอกไม้) และ คุลาฟปาศ ว่า ขวด หรือ หม้อสำหรับประพรมน้ำกุหลาบ

ตามนี้จึงมีร่องรอยว่าเราคงรับคำ กุหลาบ มาจากภาษาของชาวภารตะถิ่นใดถิ่นหนึ่งเป็นแน่ แต่พวกอินเดียรับมาจากที่ใดอีก ข้อนี้มีเงาเงื่อนให้สืบต่อไปดังนี้

ในภาษามลายู มีคำ Gul (กุล) ตรงกับที่เราว่า กุหลาบ อ้างประวัติว่ามาจากภาษาเปอร์เซีย แต่คำนี้มีใช้เฉพาะในวรรณคดีเท่านั้น ส่วนคำสามัญจะปรากฏต่อไปข้างหน้า

ในภาษาอังกฤษมีคำ Julap ว่าน้ำหวาน เช่นที่ใช้ปรุงยา และเครื่องดื่มชูกำลัง ว่ามาจากฝรั่งเศส ฝรั่งเศสเอามาจาก Julab ของอาหรับๆ เอามาจาก gulab ของเปอร์เซีย เขาแยกออกว่า gul ของเปอร์เซียนี้คือ กุหลาบ ab แปลว่าน้ำ ฉะนั้น gulab ของเปอร์เซียจึงเท่ากับน้ำกุหลาบ หรือน้ำดอกไม้เทศ

ได้หลักฐานทั้งทางมลายูและอังกฤษว่า gul ของเปอร์เซีย ตรงกับที่เราเรียกว่า กุหลาบ จึงขออุทธรณ์ไป

ในภาษาเปอร์เซียมีคำ gul (กุล) ซึ่งบางแห่งเขียน gol แต่บอกว่าเป็น อ ออกเสียงก้ำกึ่งระหว่าง อุ กับ โอ ทั้ง 2 คำ แปลว่า ดอกไม้ ดอกไม้สีแดง และ กุหลาบ (ทำให้สงสัยว่ากุหลาบพันธุ์ดั้งเดิมจะเป็นสีแดง กระมัง) คำนี้เมื่อเติม ab ซึ่งแปลว่า น้ำ เข้าข้างหลังเป็น gulab ก็หมายถึง น้ำกุหลาบ

คำ อาฟ ของเปอร์เซีย มีปรากฏในชื่อแคว้น Punjab ไทยเขียนปัญจาป ^{ปัญจาป} หนมแม่น้ำ 5 สาย ไหลมาบรรจบกัน กับยังมี Doab (โทอาฟ) ว่าแม่น้ำ 2 สาย คำนี้หมายถึงน้ำในภาษาสันสกฤตใช้ อุป-ขอเพิ่มเติม gul, gol ของเปอร์เซียต่อไป คือ Goldan แปลว่า แจกัน หรือที่ปักดอกไม้ Golestan แปลว่า สวนกุหลาบ (ที่เดิมเข้าไปอาจตรงกับ สถานที่)

ตามหลักฐานที่พบมานี้ อาจสันนิษฐานว่าเปอร์เซีย ส่งน้ำดอกไม้เทศบรรจุกุหลาบเข้ามาขายในอินเดีย และที่ซอกนั้นเขียนรูปดอกกุหลาบกำกับไว้ ซึ่งยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่จนปัจจุบันนี้ ชาวอิหร่านเรียกของอย่างนั้นว่า กุลาฟ ทำให้ชาวอินเดียเข้าใจผิดว่า หมายถึงเฉพาะดอกไม้เท่านั้น จากนั้น จากอินเดียได้เข้ามาถึงไทยและเพี้ยนเป็น กุหลาบ ถ้าจะว่าไปแล้วที่เราเรียกว่าน้ำกุหลาบนั้นจึงมีน้ำ ซ้ำกันอยู่ 2 คำ โดยไม่รู้สึกรู้สาคือเป็น น้ำน้ำกุหลาบ ตัวอย่างเช่นนี้มีมาก เช่นที่จังหวัดตรัง มีแอ่งน้ำกว้างใหญ่

แห่งหนึ่งเป็นที่รมนียสถาน เรียกว่า สระกะพังสุรินทร์ สระกับ กะพัง ก็อย่างเดียวกัน แต่มีความหมายของ กะพังเสียแล้ว จึงต้องเติม สระ เข้าไปอีกชั้นหนึ่ง

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมีคำ มะวาร-และ มวาร ก็แปลว่า กุหลาบ ว่า มาจากภาษาชวา ไม่ทราบว่ามีที่ทั้งสองนี้มีที่ไว้ที่ไหนบ้าง แต่ในเรื่องอิเหนาและศาลงั้นไม่ปรากฏเลย คำนี้ชวาเขียน Mawar แปลว่า ดอกกุหลาบ มลายูก็มีคำนี้ และอ้างว่าเป็นคำอาหรับ แต่มลายูใช้ต้นสนชอบกลอยู่ คือแปลว่า น้ำกุหลาบ แม้เมื่อเติม ayer (อาเยร) ซึ่งหมายถึงน้ำ เข้าเป็น อาเยรมวาร ก็ยังหมายถึงน้ำกุหลาบอยู่นั่นเอง ถ้า มวารเป็นอย่างชวาว่าคือหมายถึง ดอกกุหลาบแล้ว คำอาเยรมวาร ก็มลายูว่า น้ำกุหลาบ ก็เป็นอันถูก แต่พอถึงดอกกุหลาบ มลายูว่า บุนกา อาเยรมวาร (บุงา-บุงา) แปลตามตัวว่า ดอกน้ำกุหลาบ จะเนื่องจากแต่เดิมรู้จักแต่ น้ำดอกไม้เทศ ซึ่งบรรจุกุหลาบเข้ามาขาย แล้วเพิ่งเห็นต้นเห็นดอกในชั้นหลัง ก็เข้าแบบดอกกุหลาบ ซึ่งถ้าจะแปลก็ดอกน้ำกุหลาบเหมือนกัน

ในพจนานุกรมไทยยังมีนวรร อีกคำหนึ่งซึ่งว่ามาจากภาษาชวา และหมายถึงกุหลาบเหมือนกัน ได้ค้นทางภาษาชวาแล้ว มีคำ namaf ที่คล้ายคลึงกัน แต่แปลอย่างอื่น ก็คิดว่าคงเพี้ยนมาจาก มะวาร, มวาร ข้างต้นนั่นเอง

ในภาษาสันสกฤต เรียก กุหลาบ ว่า กุชก ซึ่งแปลว่า หลังก้อม ก็ได้ด้วยคำนี้โปรดคุณในพระราชนิพนธ์ เรื่อง มัทนพาราชา □